

б) ініціатива вступу до вузу, що походить від батьків студента, а не самого студента;
в) сексуальна революція, що створює у 17–19 річних молодих людей уявлення про свою «дорослість». Проте, цю «дорослість» одразу ж треба підтримувати матеріально – сторонніми підтримками⁸;

г) вимога роботодавців диплома про вищу освіту, особливо у фінансових і державних установах. Протириччя між бажанням мати диплом (тобто відповідний соціальний стан) і небажанням вчитися (тобто здійснювати процес для досягнення цього стану) не треба вважати парадоксом.

Змінити ситуацію на краще викладачі можуть лише змінивши підходи до аудиторної та самостійної роботи студентів у бік її індивідуалізації.

Безумовно, підготовка рефератів або есе була і залишається найпотужнішою формою самостійної роботи студентів. Проте Інтернет фактично знищив реферат як інструмент навчання та самопідготовки.

За класичним визначенням, реферат (від лат. *refere* – доношу, повідомляю, переказую) – це:

а) короткий *переказ* змісту наукової роботи, книги або вчення, оформлений у вигляді письмової публічної доповіді. Таке визначення стосується так званих *репродуктивних* рефератів, що містять фактичну інформацію в узагальненому вигляді або результати дослідження та можливості їх застосування. При цьому така інформація чи результати мають позитивний зміст. Наприклад, реферат на тему «Моє рідне місто (селище, село)» припускає, мабуть, інформацію лише позитивного змісту;

б) доповідь на задану тему, зроблена на основі критичного огляду відповідних джерел інформації (наукових праць, літератури по темі).

Це визначення відноситься до *продуктивних* рефератів, який містить різні точки зору з даного питання та/або надає, по-можливості, об'єктивну оцінку проблеми. Так, реферат на тему «Чи є життя на Марсі?» може містити три відповіді: «так», «ні», «байдуже». Остання відповідь вважається ненауковою, а аргументи за «так» і за «ні» легко знайти в Інтернеті. Але продуктивний реферат залишає можливість отримати інформацію і негативного змісту.

Есе (від фр. *essai* – «спроба», «начерк») – невеликий за обсягом прозовий *твір*, що має довільну композицію і висловлює *індивідуальні* думки та враження з конкретного питання і не претендує на вичерпне і визначальне трактування теми. Визначальними рисами есе, як правило, є незначний обсяг, конкретна тема, дана в підкреслено вільному, суб'єктивному її тлумаченні, вільна композиція, парадоксальна манера мислення.

Тобто, есе на тему «Як я провів літні канікули» вимагає індивідуальної творчості та, мабуть, відповідної самооцінки автора, якщо канікули пройшли непродуктивно.

Переваги есе перед рефератом полягають в тому, що:

а) есе є *твором* за визначенням, а реферат – *переказом*;

б) есе на одну і ту ж тему можна запропонувати студентам всієї групи.

А переваги ці можуть бути реалізовані за таких умов:

а) чисельність студентської групи не може перевищувати 12–15 осіб;

б) тематика есе повинна бути дещо незвичного чи навіть провокативного змісту;

в) обсяги есе мають становити 6–12 сторінок, на відміну від обсягу реферату 15–30 сторінок;

г) викладач мусить бути готовий до нестандартного (чи навіть скандального) змісту есе і спромогтися поставити при цьому позитивну оцінку студенту.

Конопатська Л.В., к.е.н., доцент,
професор кафедри менеджменту банківської діяльності

РОЛЬ СИСТЕМИ ЗВОРОТНЬОГО ЗВ'ЯЗКУ (FEEDBACK) У ПОКРАЩЕННІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Для успіху процесу реформування системи вищої освіти необхідно визначити яку саме людину ми маємо готувати для сучасного суспільства. Принцип студентоцентризму реалізується за допомогою максимального наближення освіти, навчання до сутності студента, його здібностей, життєвих планів, тобто використовується особистісно орієнтований підхід. Дуже важливим є взаємозв'язок між процесом навчання та творчим розвитком особистості студента, його самодостатнім становленням.

Тобто, для формування нової людини з новим інноваційним типом мислення, людини, яка вільно зможе адаптуватися у глобалізаційному світі необхідні певні передумови, адекватні зміни в

⁸ автор не є противником сексуальної революції

особистісних людських відносинах між тими, хто навчається, і тими, хто навчає. Але, на жаль, у системі вищої школи все ще мають місце нерозумні обмеження та самообмеження свободи.

Що пропонується для покращення існуючої ситуації? Необхідно надати можливість ефективно здійснювати так званий зворотній зв'язок (feedback) між викладачем і студентом. Це може бути відкрита критика, опитування студентів щодо побажань покращення матеріалів курсу, доступності викладання та якості оцінювання. Часто в таких випадках використовується система анонімного анкетування. У листах опитування для студентів пропонуються такі пункти:

- 1) готовність лектора до діалогу та реагування на побажання аудиторії;
- 2) якість викладання матеріалу, його доступність до розуміння;
- 3) структура та зміст навчального курсу, його сучасність та адаптація до вимог бізнес-середовища;
- 4) технічні та організаційні умови здійснення навчального процесу (стан аудиторії, технічне оснащення, освітлення, наявність проектора, доступ до інтернету та інше);
- 5) ефективність системи оцінювання: можливість отримання балів, оптимальність та гнучкість розподілу балів, якість опитування та формування модульних і екзаменаційних завдань.

Відповідно до зарубіжного досвіду, таке анкетування здійснюється як під час вивчення навчального курсу (середина семестру), так і після здачі іспиту. Після аналізу результатів опитування навчальними службами обов'язково результати повідомляються керівництву та впливають на рейтинг викладача.

На наш погляд, названі заходи зможуть покращити якість навчального процесу та позитивно вплинути на особистісний розвиток нового покоління.

*Королюк Т.О., к.е.н.,
доцент кафедри макроекономіки та державного управління*

СОЦІАЛЬНИЙ ВИМІР ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Інтеграція вітчизняної освіти у глобальний освітній простір, демографічна криза та загострення конкуренції між вищими навчальними закладами, зростання прискіпливості та вимогливості абітурієнтів до вибору альма-матер актуалізує проблему якості вищої освіти.

Одним із завдань Болонського процесу виступає підвищення якості вищої освіти, яка вимірюється низкою критеріїв, серед яких чільне місце відводиться соціальним. Соціальні проблеми вищої освіти піднімалися в Празькому (2001), Берлінському (2003, 2011), Бергенському (2005), Лондонському (2007), Лювенському (2009) комюніке, що свідчить про гостроту даного питання.

З одного боку, соціальний вимір вищої освіти, пов'язаний із забезпеченням доступу до навчання, створенням належних соціально-економічних умов навчання та проживання студентів може здаватися другорядними по відношенню до трансформацій безпосередньо в навчальному процесі (навчальні програми, методики та технології викладання, системи оцінювання і т.д.). Однак досягнення високих показників якості вищої освіти неможливе без врахування усіх чинників впливу.

Створення належних соціально-економічних умов навчання та проживання студентів включає:

- забезпечення доступності навчання, у тому числі і для студентів з особливими потребами;
- забезпечення житлом і належних побутових умов проживання (матеріально-технічне забезпечення);
- доступне, якісне та комплексне харчування;
- створення спеціально обладнаних читальних залів у гуртожитках для підготовки студентів до занять у зручний для них час;
- створення у навчальних закладах консультаційних пунктів, які б надавали безкоштовні послуги із юридичних, соціальних, фінансових та освітніх питань;
- фінансову підтримку студентів, які потребують допомоги, у формі соціальних стипендій, що повинно стати предметом уваги, у першу чергу, деканатів, студентської профспілки та органів самоврядування навчальних закладів.

Окрім цих напрямів соціальний вимір якості вищої освіти включає дотримання морально-етичних принципів навчання (у першу чергу, боротьба з іспісним списуванням, плагіатом) та викладання (в дусі національно-патріотичного виховання молоді); соціальну відповідальність і розвиток партнерства навчальних закладів із бізнесом та органами державної влади шляхом проведення лекцій і тренінгів за участю їхніх представників, організації професійної практики студентів, реального забезпечення гарантій першого робочого місця для випускників (можливості використо-